

ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Агрономічний

Кафедра технологій у рослинництві

Силабус навчальної дисципліни “Лікарське рослинництво”

1. Профіль дисципліни

Освітньо-професійна програма «Агрономія»	Освітній ступінь – третій (освітньо-науковий) Галузь знань: 20 “Аграрні науки та продовольство” Спеціальність: 201 «Агрономія» Кількість кредитів – 5 Загальна кількість годин – 150 Рік підготовки, семестр – 2 рік, 4 семестр Компонент освітньої програми: (варіативна) Цикл підготовки: (професійний) Мова викладання: українська
---	---

2. Інформація про викладача

Викладач (-і)	Мойсієнко В.В., доктор с.-г. наук, професор
Профайл викладача (-ів)	http://znau.edu.ua/fakulteti/agronomichnij-fakultet/m-about-roslynnytstva/m-chief-roslynnytstva
Контактна інформація	+380679107111, veraprof@ukr.net
Сторінка курсу в Moodle	http://beta.znau.edu.ua:3398/enrol/index.php?id=1960
Консультації	Онлайн консультація через Zoom, Viber, Telegram щочетверга з 15.00 до 17.00

3. Анотація до дисципліни

Основна мета викладення дисципліни "Лікарське рослинництво" – висвітлити для здобувачів багатство флористичних запасів України як лікарських засобів природного походження, навчити аспірантів володіти основами знань про видовий склад і цілющі властивості лікарських та отруйних рослин, вести широку пропаганду по культивуванню лікарських рослин і впровадженню рослинних лікарських препаратів у народну і ветеринарну практику тощо. Аспіранти повинні знати шкідники і хвороби лікарських рослин, а також вміти використовувати лікарські рослини у боротьбі зі шкідниками та хворобами інших культурних рослин. Ось основні завдання, які ставить перед собою ця дисципліна:

- Навчитися розрізняти лікарські рослини за зовнішніми ознаками та внутрішньою будовою клітин, щоб не переплутати їх з отруйними двійниками.

- Ознайомлення з ботанічною класифікацією та групуванням рослин за вмістом діючих речовин (наприклад, рослини, що містять алкалоїди, глікозиди або ефірні олії).
- Вивчення хімічного складу та біологічної дії лікарських рослин. Розуміння того, які саме сполуки (флавоноїди, сапоніни, вітаміни тощо) зумовлюють лікувальний ефект.
- Вивчення того, як конкретна рослина впливає на організм людини (жовчогінна, заспокійлива, протизапальна дія тощо).
- Вивчення правил збору лікарської сировини (ЛРС) без шкоди для екосистеми. Це включає знання термінів збору:
  - ✓ Кора – під час сокоруху навесні.
  - ✓ Квіти – на початку цвітіння.
  - ✓ Коріння – восени, після відмирання надземної частини.
- Опанування температурних режимів сушіння, щоб зберегти максимум корисних речовин.
- Вміння визначати наявність домішок, вміст вологи та золи в сировині.

Знання, одержані аспірантами в процесі вивчення курсу «Лікарське рослинництво», можуть бути використані при засвоєнні програмного матеріалу з таких дисциплін, як рослинництво, плодівництво, кормовиробництво, землеробство, економіка с.-г. виробництва, технологія зберігання і переробки продукції рослинництва, стандартизація.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів таких компетентностей:

а) загальних (ЗК):

ЗК 4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми агрономії на основі системного наукового та загального культурного світогляду із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

б) спеціальних/фахових (СК/ФК):

СК 1. Здатність продукувати і обґрунтовувати нові перспективні ідеї, гіпотези, стратегії виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в агрономії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з сільськогосподарських наук і суміжних галузей.

СК 4. Здатність аналізувати, оцінювати і прогнозувати сучасний стан і тенденції розвитку агротехнологій вирощування сільськогосподарських культур.

Програмні результати навчання (ПРН):

РН1. Застосовувати передові концептуальні та методологічні знання з філософії науки, агрономії та суміжних галузей, а також дослідницькі вміння для планування й проведення актуальних прикладних наукових досліджень.

РН3. Планувати і виконувати теоретичні й експериментальні дослідження з агрономії та дотичних наукових напрямів з використанням сучасних методів, технологій та інструментів, критично аналізувати

результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

PH5. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми агрономії державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях.

У результаті вивчення курсу „Лікарське рослинництво” аспіранти повинні: **знати:**

- ✓ історію застосування лікарських та отруйних рослин у науковій, народній та ветеринарній медицині;
- ✓ класифікацію лікарських та отруйних рослин;
- ✓ роль інтродукції у збагаченні різноманіття лікарських рослин в агрофітоценозах;
- ✓ ботанічну та біологічну характеристику видового складу лікарських рослин;
- ✓ відношення лікарських рослин до екологічних факторів;
- ✓ хімічний склад лікарських рослин;
- ✓ технологію вирощування культивованих лікарських рослин;
- ✓ особливості заготівлі дикоростучої лікарської сировини;
- ✓ способи приготування лікарських форм та препаратів з лікарських рослин.

вміти:

- ✓ розраховувати запаси лікарської сировини у конкретному регіоні;
- ✓ оцінювати лікарські властивості рослин за вмістом в них біологічно активних речовин;
- ✓ проводити основний та передпосівний обробіток ґрунту під основні лікарські рослини;
- ✓ вносити органічні та мінеральні добрива;
- ✓ здійснювати посів лікарських культур в оптимальні терміни та проводити догляд за посівами;
- ✓ визначити оптимальний термін збирання та зберігання лікарських рослин;
- ✓ готувати лікарські препарати із різної рослинної сировини;
- ✓ розробити заходи з охорони дикорослих та рідкісних лікарських рослин.

4. Організація навчання

4.1. Обсяг дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
	Денна форма
Лекції	22
Практичні / лабораторні	28
Самостійна робота	100

4.2. Зміст початкової дисципліни

№ з/п	Тема	Назва теми	Кількість годин
			денна форма
Модуль 1.			
Змістовий модуль 1.			
Історія застосування лікарських рослин, їх класифікація, особливості збирання та зберігання			
1	T1	Вступ. Історія застосування лікарських рослин у народній та науковій медицині 1. Значення фітотерапії для народної та наукової медицини 2. Світовий досвід використання лікарських рослин у народній медицині 3. Коротка історія застосування лікарських рослин у народній та науковій медицині. 4. До історії вирощування і використання лікарських рослин в Україні 5. Основні поняття, методи та результати роботи з інтродукції лікарських рослин. 6. Природні ресурси лікарських рослин та їх раціональне використання.	10
2	T2	Класифікація лікарських і отруйних рослин та їх використання у медицині 1. Біологічно активні речовини лікарських рослин, які обумовлюють їх цілющі властивості (діючі речовини лікарських рослин). 2. Класифікація лікарських та отруйних рослин. 3. Природні ресурси лікарських рослин, їх раціональне використання та охорона. 4. Вивчення запасів сировини і можливостей заготівлі лікарських рослин 5. Визначення понять „лікарська речовина”, „лікарська рослина”, „лікарська сировина”, „лікарська форма”, „лікарський препарат”, „лікарський засіб”.	12
3	T3	Особливості збирання та зберігання лікарських рослин 1. Організація заготівлі лікарської сировини та охорона дикоростучих лікарських рослин і їх ресурсів. 2. Особливості заготівлі і сушіння лікарської сировини. 3. Способи приготування препаратів з лікарських рослин. 4. Загальні правила збирання, сушки та зберігання лікарських рослин 5. Контроль якості сировини. Зберігання сировини. 6. Заходи безпеки при заготівлі та переробці отруйних і сильнодіючих лікарських рослин.	10
Змістовий модуль 2.			
Культивовані та отруйні лікарські рослини			
4	T4	Культивовані багаторічні лікарські рослини 1. Сучасні напрями лікарського рослинництва та шляхи отримання якісної лікарської сировини в умовах України. 2. Ботанічні, біологічні та екологічні особливості багаторічних культивованих лікарських культур. 3. Технологія вирощування, лікарська оцінка та застосування багаторічних лікарських рослин.	24

		4. Особливості збирання та насінництва основних багаторічних культурних лікарських рослин.	
5	T5	Культивовані однорічні лікарські рослини 1. Ботанічні, біологічні та екологічні особливості однорічних культивованих лікарських культур. 2. Технологія вирощування, лікарська оцінка та застосування однорічних лікарських рослин. 3. Особливості збирання та насінництва основних однорічних культурних лікарських рослин.	20
6	T6	Отруйні лікарські рослини та їх застосування у народній медицині 1. Рослини з переважаючою дією на центральну нервову систему. 2. Рослини, які викликають збудження ЦНС і одночасно діючі на серце, шлунково-кишковий тракт та нирки. 3. Рослини з переважаючою дією на органи дихання та печінку. 4. Клінічні ознаки отруєння. 5. Загальні заходи профілактики отруєння тварин отруйними рослинами.	12
Змістовий модуль 3. Застосування лікарських рослин у народній медицині			
7	T7	Лікарські рослини, що використовують для лікування серцево-судинної системи та центральної нервової системи. 1. Ботанічна характеристика, лікарська сировина, збирання і застосування лікарських рослин серцевої дії. 2. Вивчення лікарських рослин, які збуджують центральну нервову систему. 3. Характеристика лікарських рослин, які заспокоюють центральну нервову систему.	14
8	T8	Лікарські рослини, що використовують для лікування шлунково-кишкового тракту. 1. Лікарські рослини, що поліпшують травлення. 2. Характеристика лікарських рослин, які застосовують як в'яжучі і протипроносні. 3. Характеристика лікарських рослин, що мають послаблюючу дію. 4. Характеристика лікарських рослин, що збуджують апетит. 5. Протиспазматичні лікарські рослини і ті, що зменшують секреторну функцію залоз.	14
8	T9	Жовчогінні, сечогінні, та кровоспинні лікарські рослини. 1. Характеристика жовчогінних і подразних лікарських рослин. 2. Сечогінні та антигельмінтозні лікарські рослини 3. Лікарські рослини, що мають кровоспинну дію	14
10	T10	Відхаркувальні та пом'якшуючі лікарські рослини. 1. Характеристика лікарських рослин, що мають відхаркувальну і пом'якшуючу дію. 2. Характеристика лікарських рослин, що мають потогінну і жарознижувальну дію.	10
11	T11	Збори лікарських рослин для лікування різних захворювань 1. Календар збору лікарських рослин. 2. Рослини основної та додаткової дії.	10

	3. Рослини як коректори смаку і аромату. 4. Збори лікарських рослин для лікування серцево-судинних і шкірних захворювань, органів дихання, шлунку, печінки, нирок тощо.	
Разом:		150

ПРИМІТКА : За потреби зазначається коротка інформація щодо особливостей виконання практичної та самостійної складової навчальної дисципліни.

4.3. Форми контролю та методи оцінювання

Підсумковий контроль результатів навчання та компетентностей аспірантів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового заліку у формі тестування або письмових відповідей на 3 питання, що охоплюють програму навчальної дисципліни. Завданням заліку є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності використання для вирішення практичних задач тощо. Залікове завдання мають теоретичне та практичне спрямування, передбачає вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень підготовки здобувача і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Аспірант не може бути допущений до складання заліку, якщо кількість балів, одержаних за результатами перевірки успішності під час поточного та модульного контролю відповідно до змістового модуля впродовж семестру, в сумі не досягла 36 балів. Здобувача слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової перевірки успішності, дорівнює 60.

Мінімально можлива кількість балів, отриманих аспірантом у випадку складання заліку, дорівнює 24. Максимальна можлива кількість балів, отриманих на заліку – 40. Підсумкові бали за залік складаються із суми балів за відповіді на тестові питання, що округлені до цілого числа.

Підсумкова оцінка з дисципліни розраховується як сума балів, отриманих під час заліку та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою.

Приклад розрахунку балів для екзамену / заліку

Поточний та періодичний контроль								Індивідуальне самостійне завдання	Підсумковий контроль (екзамен)	Сума балів
Змістовний модуль 1				Змістовний модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
5	5	5	5	5	5	5	5			
Контрольна робота за змістовним модулем 1 – 5				Контрольна робота за змістовним модулем 2 – 5				10	40	100

5. Політики дисципліни

Основні принципи проведення занять:

- відкритість до нових та неординарних ідей, толерантність, доброзичлива партнерська атмосфера взаєморозуміння та творчого розвитку;
- усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін;
- різні моделі роботи на заняттях, у тому числі робота над вирішенням завдань дає можливість здобувачам вищої освіти якнайширше розкрити свій власний потенціал, навчитись довіряти своїм партнерам, розвинути навички інтелектуальної роботи в команді;
- навчальний курс передбачає інтенсивне використання мобільних технологій навчання, що дає можливість здобувачам вищої освіти та викладачеві спілкуватись один з одним у будь-який зручний для них час, а для здобувачів вищої освіти, які відсутні на заняттях, отримати необхідну навчальну інформацію та представити виконані завдання;
- протягом усього курсу активно розвиваються автономні навички здобувачів вищої освіти, які можуть підготувати додаткову інформацію за темою, що не увійшла до переліку тем практичних занять змістовних модулів та виступити з презентацією чи інформуванням додатково.

6. Література необхідна для вивчення навчальної дисципліни

Основна

1. Мойсієнко В. В. Лікарські рослини у ветеринарній медицині. Підручник. Житомир. Видав: ПП «Рута». 2020. 168 с.
2. Мойсієнко В.В. Лікарські рослини. Атлас. 2012. 397 с.
3. Мойсієнко В.В., Павлюк Н.В. Лікарські та отруйні рослини. Навч. посібник. Житомир, 1999. 163 с.
4. Носаль М.А., Носаль І.М. Лікарські рослини і способи їх застосування в народі (У 2-х книгах) Житомир.: Полісся, 1991. 96 с.
5. Каталог декоративних трав'янистих рослин ботанічних садів і дендропарків України: Довідниковий посібник / За ред. С. П. Машковської. Київ, 2015. 282 с. (електронне видання).
6. Каталог лікарських рослин ботанічних садів і дендропарків України: Довідковий посібник / Джурунко Н.І., Лебеда А.П., ... [Мойсієнко В.В та ін.]; За ред.. А. П. Лебеди. Київ: Академперіодика, 2009. 160 с.
7. Каталог раритетних рослин ботанічних садів і дендропарків України:

- довідковий посібник /кол. авт.; За ред. А.П. Лебеди. Київ: Академперіодика, 2011. 184 с.
8. Лікарське рослинництво: Навч. посіб. / М. І. Бахмат, О. В. Кващук, В. Я. Хоміна, В. М. Комарніцький. Кам'янець-Подільський: ПП «Медибори-2006», 2011. 256 с.
  9. Лікарські рослини. Значення, ботанічні і біологічні особливості, технологія вирощування, заготівля / В. В. Лихочвор, В. С. Борисюк, С. В. Дубковецький, Д. М. Онищук. Львів: НВФ Українські технології, 2003. 272 с.:іл.
  10. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник /Відп. ред А. М. Гродзинський. К.: Голов. ред. УРЕ, 1989. 543 с.
  11. Мойсієнко В. В. Лікарські рослини : альбом до виконання лаб.-практ. занять з дисципліни «Лікарські рослини». Житомир, 2013. 20 с.
  12. Мойсієнко В. В. Лікарські рослини : атлас. Житомир, 2015. 400 с.
  13. Мойсієнко В. В., Назарчук О. П. Залежність урожайності суцвіть ромашки лікарської від тривалості вегетаційного періоду культури. Наукові горизонти. 2020, № 1(86). С. 7–13. [https://doi: 10.33249/2663-2144-2020-861-7-13](https://doi.org/10.33249/2663-2144-2020-861-7-13)
  14. Мойсієнко В. В., Назарчук О. П. Урожайність ромашки лікарської залежно від строків сівби та удобрення в умовах змін клімату. Наукові горизонти=Scientific horizonz. 2019. № 2(75). С. 3–12. [https://doi: https://doi.org/10.332491/2663-2144-2019-75-2-3-12](https://doi.org/10.332491/2663-2144-2019-75-2-3-12)
  15. Назарчук О. П., Мойсієнко В. В. Сегетальна рослинність у посівах *Matricaria recutita* (L.) за методів захисту та її вплив на динаміку росту і формування суцвіть. Землеробство та рослинництво: теорія і практика. 2022. Вип. 3(5). С. 40–48. [https://doi: 10.54651/agri.2022.03.04](https://doi.org/10.54651/agri.2022.03.04)
  16. Назарчук О. П., Мойсієнко В. В. Удосконалення елементів сортової технології вирощування ромашки лікарської в зоні Полісся України. Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2023. Вип. 74 (1). С. 75–94. DOI: 10.32636/01308521.2023-(74)-1-6
  17. Дроздова А.А., Мойсієнко В.В. Жирнокислотний склад насіння чорнушки (*Nigella L.*) залежно від видових та сортових особливостей. Таврійський науковий вісник № 129, 2023. С. 79–86. DOI: <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2023.129.11>

18. Дроздова А. А., Мойсієнко В. В. Особливості росту і розвитку рослин чорнушки (*Nigella L.*) залежно від елементів технології вирощування. Таврійський науковий вісник. № 132, 2023. С. 59-65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2023.132.8>
19. Дроздова А. А., Мойсієнко В. В. Формування врожайності та якості насіння видів чорнушки залежно від елементів технології вирощування. Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2024. Вип. 75 (1). С. 56–66. DOI: [https://doi.org/10.32636/01308521.2024-\(75\)-1-5](https://doi.org/10.32636/01308521.2024-(75)-1-5)

Додаткова

20. Мойсієнко В. В. Особливості нагромадження радіонуклідів видовим складом лікарських рослин Житомирського Полісся // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції до 200-річчя Нікітського ботанічного саду: «Інтродукція і селекція ароматичних та лікарських рослин». Ялта, 2009. С. 125–126.
21. Мойсієнко В. В. Технологія вирощування багаторічних лікарських рослин. Навч. посібник. Житомир, 2017. 111 с.
22. Мойсієнко В. Питома активність ^{137}Cs у дикорослих лікарських рослинах Житомирського Полісся. Вісник наук. пр. ВНАУ. Випуск 8 (48). 2011. С. 103–108.
23. Носаль І. М. Від рослини до людини: Розповіді про лікувальні та лікарські рослини України. К.: Веселка, 1992. 606 с.
24. Жарінов В. І., Остапенко А. І. Вирощування лікарських, ефіроолійних, пряносмакових рослин: Навч. посібник. К.: Вища школа, 1994. 234 с.
25. Мойсієнко В. В., Назарчук О. П. Продуктивність ромашки лікарської залежно від елементів технології вирощування в умовах Полісся. Сучасні тенденції розвитку галузі землеробства: проблеми та шляхи вирішення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2019 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2019. С. 90–93.
26. Назарчук О. П. Вплив способів основного обробітку ґрунту на ріст та розвиток ромашки лікарської. Наукові читання – 2020 : зб. тез доп. наук. практ. конф. науково-пед. працівників, докторантів, асп. та молодих вчених

- агрономічного факультету. Житомир : Житомир. нац. агрокол. університет, 2020. С. 34–37.
27. Назарчук О. П., Мойсієнко В. В. Біометричні показники рослин ромашки лікарської залежно від сортових особливостей та удобрення в умовах Полісся. Інноваційні технології у рослинництві: проблеми та їх вирішення : зб. праць учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю агрономічного факультету Поліського університету (2-3 червня 2022 р.). Житомир : Поліський нац. університет, 2022. С. 111–116.
28. Назарчук О. П., Мойсієнко В. В., Панчишин В. З. Формування висоти травостою ромашки лікарської залежно від сортів, обробітку ґрунту та строків сівби. Стратегія і тактика вирішення проблем здоров'я фітоценозів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (6 квітня 2023 р.). Житомир : Поліський нац. університет, 2023. С. 125–129.
29. Мойсієнко В. В., Назарчук О. П. Особливості збирання та сушіння лікарської сировини ромашки аптечної в умовах Полісся. Виробництво та переробка безпечної продукції рослинництва : матеріали Всеукр. наук. практ. конф., 23 черв. 2021 р. Житомир : Поліський нац. університет, 2021. С. 112–117.
30. Назарчук О. П., Мойсієнко В. В. Агротехнічні заходи контролю бур'янів в агрофітоценозі ромашки лікарської. Сучасні аспекти вирішення проблем у захисті і карантині рослин : матеріали наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і фахівців у сфері захисту і карантину рослин, 25 лютого 2021 р. Житомир : Поліський нац. університет, 2021. С. 60–62.

Викладач _____

В.В. Мойсієнко

Завідувач кафедри _____

С.Г. Столяр